

NAGROBNIK VIKARJA MIHAELA V STARI LOKI

Povzetek

Leta 2003 smo pri sanaciji stavbe novega župnišča v Stari Loki našli kamnito nagrobno ploščo. Nagrobnik pripada nekemu kleriku, Mihaelu, vikarju cerkve sv. Jurija v Stari Loki.

Ob dilemah datacije nagrobnika in vprašanja osebe vikarja Mihaela obravnavamo v uvodnem delu še poseben položaj staroloških župnikov od sredine 14. stol. do sredine 16. stoletja. V zapisu se seznanjamo tudi z nekaterimi epigrafskimi in sfragističnimi primeri v Sloveniji.

Takoimenovana Mihelova plošča zasluži poglobljeno obdelavo in odpira nekatera splošna epigrafska vprašanja pri nas.

Uvod

Stara Loka nosi poleg prvotnega imena Loka še naziv Stara, da se loči od novejše Škofje Loke. Slednjo so freisinški škofje začeli graditi v začetku 11. stoletja na sotočju obeh Sor. Kljub predfreisinški starosti pa ima Stara Loka ohranjenih le malo materialnih ostankov iz te dobe, če zanemarimo bližnje staroselsko in antično gradišče Puštal nad Trnjem.

Za časa starološkega župnika in dekana Franca Ksaverija Kramerja je leta 1863 izginila stara, znamenita, prvotno romanska, kasneje gotizirana in barokizirana, starološka cerkev. Ko so jo tistega leta rušili, so ljudje notranjo opremo, arhitektonske elemente in celo kamnite oblikovance razgrabili in raznesli. Takrat je bilo odstranjeno in verjetno uničeno, ali vsaj izgubljeno, tudi več nagrobnikov. Kaj malega pa se tu in tam vendarle najde. Na Loškem gradu hranijo v depoju fragment starega nagrobnika, ki bi bil lahko, po mnenju velikega poznavalca stare umetnosti na Loškem, akademika dr. Emilijana Cevca, iz starološke cerkve. V hodniku Loškega muzeja sta dva sklepnika, katerih provenienca tudi ni znana. Po mnenju dr. Emilijana Cevca in dr. Ceneta Avgušтина bi bila lahko prav tako tudi iz podrte starološke cerkve. Velikost in ambicioznejša izdelava namreč govorita za pomembnejšo starejšo cerkev, kar je starološka stara cerkev vsekakor bila.¹ Tudi

mali kamniti služnik, figuralna konzola, vzdian nad nekdanji hlevski portal Boštjenčeve hiše v starološki Gasi, bi bil lahko iz starološke cerkve. Nadalje hrani v bližnjem Bitenčevemu mlinu njegov lastnik zanimiv kamen z dvema preprostima likoma leva (beneškega?), kar bi se ujemalo z nekdanjo loško cerkveno pripadnostjo oglejskemu patriarhatu. Tudi ta kamen bi bil lahko iz stare starološke cerkve ali iz nekdanje romanske rotunde, kasneje kostnice sv. Mihaela oziroma kapele sv. Lovrenca, ki je bila podrti leta 1784.² Dr. Emilijan Cevc, ki si je kamen ogledal, mu je pripisal čas nastanka vsaj okoli leta 1350.³

Zaradi takšnega skromnega starološkega »lapidarija« so morebitne najdbe starih kamnitih artefaktov vredne posebne pozornosti. Zlasti, če gre pri tem za starološki »kapitol«, cerkveni griček, pravzaprav rečni pomol. Leta 2003, smo pri zemeljskih delih okoli novega starološkega župnišča našli dve večji obdelani kamniti plošči. Obe sta bili očitno nekaj časa pohodni plošči. Izvirata po vsej verjetnosti iz podrte stare cerkve, ali iz kapele sv. Lovrenca ali pa iz samega pokopališča. Pri obeh ploščah gre očitno za nagrobnika.

Pri manjši, mlajši plošči, so bile črke zaradi hoje precej zlizane. Rez po sredini priča, da so iz nje svojčas nameravali dobiti dve plošči.

Pri večji, starejši plošči, pa na zgajeni površini nismo opazili nobenih napisnih ali kamnoseških znakov. Na drugo, bolj grobo in poškodovano stran nismo bili pozorni. Pod vplivom atmosferilij se je na tej drugi, bolj grobi strani, pokazal napis, ki se nam je zdel star in zanimiv. Šlo je očitno za nagrobnik, tekst na njem je bil latinski. Za pomoč smo prosili p. Angela Kralja, OFM, ki nam je zapisano prebral in prevedel.

O plošči

Kamnita ortogonalna plošča iz apnenčastega konglomerata ima dimenzije 112 cm x 55 cm x 15 cm. Po debelini ni homogene sestave. Na eni strani je bolj drobnozrnata, na drugi pa grobozrnata. Pridobljena je bila v enem izmed nekdanjih manjših kamnolomov tega kamna, ki se nahajajo zahodno oziroma jugozahodno od bližnjega škofjeloškega gradu.⁴

¹ Ta dva sklepnička bi lahko prišla v Loški muzej leta 1954 ob arheološkem izkopavanju okoli starološke cerkve. Ustni vir dr. C. Avgušтина avtorju. Po mnenju dr. Franceta Štukla pa bi sklepnička lahko izvirala iz povojne podrte poljanske cerkve. Ustni vir dr. F. Štukla avtorju.

² Marijan Zadnikar, *Romanika v Sloveniji*, Ljubljana 1982, str. 482

³ Ustna izjava avtorju leta 2002.

⁴ Škofjeloški konglomerat, kamnina oligocenske starosti je najpomembnejši arhitektonski in kamnoseški kamen v Škofji Loki. Graditelji Loke so ga uporabljali od davna. Iz starološkega Kamnitnika so pridobivali bolj debelo, relativno odporen kamen smetanove barve. Uporabljali so ga za stebre, konzole, portale, okenske okvire in podobno. Iz mestnega Kamnitnika so pridobivali manj kakoviten, grobozrnat konglomerat z rdečastim apnenim glinenim vezivom. Kamen je bolj podvržen razpadanju, zato se je največ uporabljal v notranjostih zgradb za stebre, okvire in podobno. Iz manjših kamnolomov za gradom pa je prihajal smetanovo siv, drobnozrnat konglomerat, breča ali peščenjak. Homogeno kamnino so uporabljali za zahtevnejša kamnoseška dela: baze in kapiteli stebrov, služniki in rebra obokov, sklepnički, napisne plošče, spomeniki in drugi dekoracijski kamnoseški izdelki. Preostanek do pol metra debele plasti dobro sortiranega in homogenega drobnozrnatega konglomerata oziroma breče, skoraj peščenjaka, iz katerega je naša plošča, lahko še danes sledimo od Marijinega brezna in Gibsove jame proti Vincarjem.

Zakaj se je kamnosek odločil, da bo napis in okras vklesal v manj primerno grobozrnato stran plošče, namesto v primernejšo drobnozrnato, ki omogoča finejšo obdelavo in večjo obstojnost, ni znano. Mogoče je plošča, potem, ko je bila odlomljena iz svojega nahajališča, dalj časa ležala z grobo stranjo na zemlji, zgornja finejša stran pa se je medtem toliko posušila, da jo je bilo težje obdelovati, še posebno, če kamnosek ni imel na razpolago res izvrstnega orodja, ki ga je zahtevala taka otrdela plošča. Ali pa je grozila nevarnost, da ne bi, pri visokem reliefu okrasa,

Mišelova plošča

Foto A. P. Florjančič 2005

površina z napisom tako ali tako zašla delno v grobozrnato površino, kar bi naredilo izdelek manj všečen. Kakorkoli, napis in okras na plošči sta se prav zaradi te odločitve slabše ohranila, kakor bi se v primeru izbire drobnozrnate strani.

Plošča je imela v zgornji tretjini okras. Tu bi bil lahko grb družine, kateri je pripadal pokojni Michael ali pa simboli duhovništva. Okras plošče je verjetno odpadel zaradi visokega reliefa in slabe odpornosti grobozrnate karbonatne kamnine, ali pa so ga kasneje preprosto odbili, da so ga lažje uporabili za pohodno ploščo z uporabno površino na nasprotni strani zapisa. Ta, nasprotna stran je zgajena od hoje.

Plošča je zaradi večkratnega premeščanja delno obkrušena ob robovih. Na desni strani je zgornja, debelozrnata plast plošče z napisom v višini nekdanjega grba v širini 15 cm odlomljena, navzdol pa se poškodovano polje umika proti desnemu spodnjemu robu. Ploščo je pri premeščanju poškodoval tudi jekleni zob lopate delovnega stroja, ki je delno prizadel tudi območje predvidene letnice.

Napis

Napis na Mišelovi plošči je postavljen sredinsko (centriran). Črke so rimske majuskule. Prve črke v posamezni vrsti so nekoliko večje od ostalih. Črka A ima lomljeno, kolenasto prečko. Pisava ima starinski izgled.

Diplomatični prepis
(prečrkovanje izvirnega zapisa)

LECTO
AMICE V
ORA PRO INDIGNO
DOTE MICHAEL-
VICARIO AD S. G
IN ---ERIORI
--- NIOLA
OBYIT -- D. DIE I V M
-- 7 ANNO --

Kritični prepis
(upoštevane okrajšave in rekonstrukcije)

LECTO(R)
AMICE V(ENERABILIS)ⁱ
ORA PRO INDIGNO (SACER)
DOTE MICHAEL(E)
VICARIO AD S. G(EORGIIUM)
IN (SUP)ERIORIⁱⁱ C(AR)
NIOLA
OBYIT (IN) D. DIE IV M(ARTII)ⁱⁱⁱ
7 ANNO 71^{iv}

ⁱ lahko tudi *Venerande*

ⁱⁱ manj verjetno *Inferiori* (*Carniola*), *Dolenjska*

ⁱⁱⁱ tudi *Mai*

^{iv} ena od možnih razlag če leto (Anno) deli letnico, ali 1714, letnica omembe Mihaela Ziherla. Bolj verjetna je asimetrična letnica na levi, ki pa dopušča kombinacijo števil 1597 ali 1347.

V slovenskem prevodu:

BRALEC
CENJENI PRIJATELJ
PROSI ZA NEVREDNEGA DU-
HOVNIKA MIHAELA ----
VIKARJA PRI S. JURIJU
NA GORNJEM
KRANJSKEM
UMRL V G(OSPODU) DNE 4 MARCA
-- LETA --

O župnikih in vikarjih v Loki

Na prvi pogled ni prav razumljivo, zakaj bi postavili vikarju, to je župnikovemu namestniku pri cerkvi sv. Jurija v Stari Loki spomenik in še prav posebno imeniten spomenik, če sodimo po plošči. Loškemu župniku bi tak spomenik že pritikal, še posebno, če je bil plemenitega rodu, kar je bilo za tako imenitno faro, kakor je bila Loka nekoč, prej pravilo, kot ne. Da je bil torej postavljen spomenik vikarju, so morale biti razmere kar malce posebne, zato pogledjmo nekoliko v zgodovino loške (škofjeloške), dejansko pa starološke fare.

Sedež prafare, kasneje tudi loške župnije s farno cerkvijo, je bil dolga stoletja v Stari Loki, tako, da je bila »mati Fara« fara vsem duhovnijam v nekdanjem Škofjeloškem gospostvu freisinških škofov. Na oddaljenejših duhovnijah so loškega (starološkega) župnika nadomeščali vikarji. Tako tudi v bližnji mestni cerkvi sv. Jakoba. Mestni vikar se je imenoval tudi prošt, da se je razlikoval od ostalih »navadnih« vikarjev po obeh dolinah.

Iz zgodovinskih virov nam je kot prvi loški župnik poznan »duhovnik Janez«, *Joannis presbyter* iz leta 1160.⁵ Poleg vikarja Goldfrida sledijo župniki (*plebanus*): Henrik Loški, Emicho de Alzeyja vse do Hildebranda leta 1360. Tu se župniki nehajo in se pojavijo šele po dvesto letih, ko zasledimo dr. Leona Löscha, navedenega leta 1540 in Janeza Lenarta pl. Siegersdorfa (1545 – 1562). Ti so bili freisinški plemenitniki in kot loški župniki zagotovo niso stalno bivali v Loki. V tem času so službovali tu le njihovi namestniki, vikarji, z izjemo Kristofa Wichsensteinerja, ki je leta 1516 imenovan kot *plebanus*, torej župnik. Naprej, nekako od leta 1550, pa si sledijo zopet župniki, ki pa so že zelo dobro dokumentirani. V tem seznamu izstopa zlasti 29-letna časovna vrzel med župnikom Hildebrandom Hakom in vikarjem Salamonom, ki je opravljal svojo službo med leti 1389 in 1395.⁶

Zakaj ni bilo v dvesto letih (nekako med leti 1350 in 1550) župnikov v Loki? Iz ohranjenih dokumentov izvemo, da je bila leta 1352 starološka župnija »inkorporirana freisinški škofovski menzi.«⁷ To pomeni, da so pripadali vsi dohodki mogočne starološke fare novemu sedežu župnije, ki je bila od takrat dalje formalno v Freisingu, kjer je tudi rezidirala nominirani starološki župnik. To je bil praviloma visok bavarski cerkveni dostojanstvenik plemenitega pokolenja. Zato ni čudno, da dobrih sto let kasneje Santonino zapiše, da je bila starološka farna cerkev »nekoč imenitnejša od katere koli druge cerkve na vsem Kranjskem in je imela čez tisoč petsto ducatov dohodka, zdaj pa je že zelo osiromašena.«⁸ Torej od 1352 dalje pa vse do začetka izvajanja določil Tridentinskega koncila (1545 – 1563) ni bilo formalno župnikov v Stari Loki, temveč le župnijski upravitelji kot kurati oziroma vikarji. Seveda je bil njihov položaj še vedno zelo pomemben in ugleden.

Ta sprememba se je zgodila za časa župnikovanja Emcha de Alzeyja, župnika, ki je »prezentoval klerika *Mihaela iz Loke* (de Lok) za kapelo ali oltar sv. Lovrenca (in

⁵ Privzeto po Series parochorum in Stara Loka. NŠAL, Zapuščine, Pokorn, fasc. 41

⁶ Pokorn, Item.

⁷ Blaznik 1973, str. 78

⁸ Paolo Santonino, Popotni dnevniki (1485-1487, Celovec 1992), str. 40

⁹ Dolenjske (Op. avt.).

¹⁰ Anton Koblar, Drobtnice iz furlanskih arhivov, Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko, letnik 3, Ljubljana 1893, str. 184, 185.

Carnario) v Stari Loki. Patriarh Bertrand potrdi 23. maja 1337 prezentacijo in ukaže Otakarju, naddijakonu Kranjske in Marke⁹, da naj ga umesti.¹⁰ Izgleda, da je bil ta »naš« vikar Mihael prvi v vrsti župnikovih namestnikov, ki si sledijo verjetno vse do Janeza Lenarta pl. Siegersdorfa (1545 – 1562). Zanesljivo pa je Siegersdorfov naslednik, Ambrož Hauman (1562 – 1594), v Loki že rezidiriral kot pravi župnik, kot je razvidno iz razpoložljivih seznamov loških župnikov.

Tako nam postane razumljivo, zakaj Jernej Božič, starološki župnik in loški dekan, ki je leta 1823 v svojih *Memorabilia* naredil prvi seznam staroloških župnikov, v začetku kot župnike navaja le kurate, ki jih je izpisal iz »strganih, neurejenih in težko čitljivih« krstnih knjig.¹¹

Kot župnikovi namestniki so se ti kurati pogosto imenovali vikarji. To pomeni, da so bili najvišji cerkveni dostojanstveniki, ki so rezidirali v Loki v obdobju od 1350 do 1550 (zaokroženo), vikarji. Po letu 1550 pa imamo v Stari Loki zopet prave župnike.

Kdo je bil vikar Mihael?

Prvi nam znani loški duhovnik z imenom Mihael, je zgoraj citirani klerik Mihael iz leta 1337, ki ga v svojih delih navajajo Anton Koblar, Jernej Božič, Franc Pokorn in Pavle Blaznik. Drugi nam znani loški župnik z imenom Mihael (pravzaprav kurat) je Mihael Herojevič, ki je v Božičevem spisku kuratov postavljen v vrsti za župnikom Jožefom Stiškim (1612 – 1620). Naslednji duhovnik, ki pride v poštev za našo ploščo, je kaplan Michael Schombar, ki je umrl leta 1597.¹² Leta 1652 se omenja mestni prošt Mihael Žerovnik,¹³ za njim pa še dva klerika tega imena, Mihael Mrcina in Mihael Pinntar v letu 1659.¹⁴

V spiskih najdemo še naslednje Mihaele:

Michael Herouiz (Herojevič?) 1619

Michael Amšel 1622

M. Tschik 1631 (dekanjski)

Michael Wetz 1634 – 1644

Michael Sicherle 1714

Michael Mrack 1728.

Vprašanje datacije Mihelove plošče

Na Mihelovi plošči je prav na mestu, kjer naj bi bila letnica, površina kamna toliko prizadeta, da ni moč zanesljivo določiti cifr, s tem pa tudi ne letnice. S p. Angelom Kraljem, OFM Cap., ki je napis na plošči razbral in prevedel, smo na tem mestu sprva brali letnico 1347. Prvo številko, enico smo lahko le predvidevali, ker na njenem mestu ni ničesar, oziroma na njenem predvidenem mestu manjka del plošče. Na naslednjo številko 3 nas je napeljevala oblika spodnjega dela predpostavljene trojke.

¹¹ Jernej Božič, *Memorabilia*, v Več kot tisoč let, Kronika župnije sv. Jurija, Stara Loka 2005, str. 51.

¹² NŠAL, Franc Pokorn, *Series cooperatorum in parochia Stara Loka*. (Pred seznam je Pokorn naknadno zapisal še ime (Mic)hael Kaiser?).

¹³ Franc Kos, *Doneski k zgodovini Škofje Loke in njenega okraja*, Ljubljana 1894, str. 194.

¹⁴ Anton Koblar, *Drobtinice iz furlanskih arhivov*, Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko, L. 1, Ljubljana 1891, str. 25.

Grafit na cerkvi Marijinega oznanjenja v Crngrobu z letnico 1410. Na špaletu zazidanega gotskega okenca sta se leta 1410 podpisala (vpraskala) Friderik z Gabrijelom iz Kranja ali pa romanska sholarja Ludwico? di Gabrich in Corbiniano. Foto A. P. Florjančič 2005.

Na zgornjem delu je oblika slabo prepoznavna, tako, da p. Angel ne izključuje niti številke 5. V tem primeru bi lahko prebrali letnico 1597, torej letnico Šombarjeve smrti. Tretja številka se kot 4 za prvi primer le rahlo sluti in bi bila, glede na sledove na spodnjem delu zamišljene številke, upodobljena v tedaj splošno uporabljeni obliki oble pentlje s spodaj prekrizanimi kraki, ali pa je v drugem primeru cifre 9 viden le njen spodnji del. Zadnja številka 7 je dobro razpoznavna.

S primerjavo nagrobnikov iz 14. stoletja pri nas, si v primeru Mihelove plošče ne moremo pomagati, saj plošč iz tega obdobja praktično ni. Postavlja se tudi vprašanje ali je sploh mogoče pričakovati v tem času zapis letnice z

arabskimi števkami. Vse do polovice 15. stoletja namreč kamnoseki praviloma uporabljajo rimske številke. Tak je na primer nagrobnik freisinškega škofa Hermana II. iz leta 1421 na opatijski cerkvi na Ptuj, pa Sigismunda Doboviškega v cerkvi na Ptujski gori. Najstarejši do sedaj znani starološki in s tem tudi škofjeloški nagrobnik je bil nagrobnik freisinškega škofa Konrada iz leta 1435.¹⁵ Nagrobnik je bil vzdian v prezbiteriju ob glavnem oltarju stare cerkve in se ni ohranil.¹⁶ Tako ne vemo, ali je bila letnica zapisana in kako je zapisana.¹⁷ Nagrobnik loškemu meščanu Volbenku Schwarzu je vzdian ob stranskem oltarju sv. Srca Jezusovega nove starološke cerkve. Postavljen je bil po letu 1520, vendar je brez letnice. Imenitna renesančna nagrobna plošča loškega svetnika Jurija Feichtingerja pa je z letnico 1583 že zapisana z arabskimi števkami.

¹⁵ Jernej Božič, Memorabilia, (Zanimivosti župnije), Nadškofjski arhiv Ljubljana, /Ža Stara Loka/, fasc. F 5.

¹⁶ Mogoče bi Konradovemu nagrobniku pripadal fragment takolimenovane »Bavarske romanike«. S tem imenom je dr. Emilijan Cevc delovno poimenoval večji kamniti fragment iz depoja Loškega muzeja, ki verjetno izvira iz stare starološke cerkve. Na precej izdelani površini dela kamnite plošče iz škofjeloškega konglomerata opazujemo slabo razpoznavno draperijo oblačila in nekaj črk. Fragment zasluži podrobnejšo obdelavo! (Op. avtor.)

¹⁷ Iz tega obdobja je ohranjena listina cerkve sv. Barbare, ki je sicer natančno datirana (7. marec 1448), vendar je datum zapisan z besedo, ne s števkami. NŠAL, Zbirka listin. V.: A. P. Florjančič, Listina cerkve sv. Barbare iz leta 1848, LR 49, Škofja Loka 2002, str. 11-22.

¹⁸ Na plošči v oporniku ob južni steni kora župnijske cerkve v Kanalu je letnica gradnje kora 1431 zapisana še z rimskimi števkami in siglami I^a III^c III^m I^{or} in podobno še leta 1452 v podružnični cerkvi sv. Barbare nad Konjicami. Leta 1472 pa je letnica požiga cerkniške župnijske cerkve sv. Petra vklesana v napisni plošči na jugozahodnem oglu ladje že z arabskimi števkami. Prim. Ivan Komelj, Gotska arhitektura, Ars Sloveniae, str. LXII - LXIV, Ljubljana 1969. Vkllesano letnico 1477 najdemo tudi na kamnu z občinskimi votlimi merami v veži piranske občine. Tu opazimo že »moderno« nam poznano obliko zapisa števil 4 in 7.

Letnice z arabskimi številkami so začeli zapisovati šele v renesansi.¹⁹ V Škofji Loki imamo pet kamnitih plošč, ki jih je dal postaviti škof Filip na obnovljenih pomembnejših zgradbah, ki so bile porušene po velikem potresu leta 1511. Prvi dve, Filipova plošča na Kašči in Švarceva na starem mestnem župnišču, nosita letnici 1513, vklesani z arabskimi številkami. Zanimivo, da imajo naslednje tri, vzdane na stolpe Loškega gradu, ki so nastale kasneje, v dvajsetih letih, rimske številke. Zanimivo, da je mojster Martin Schnitzler na prvih dveh, ki imajo napis v latinskem jeziku, uporabil »novejše« arabske številke, pri kasnejših treh v nemškem jeziku pa še tradicionalne rimske številke.

Letnica 1479 na stropu ladje župne cerkve sv. Jakoba v Škofji Loki. Akvarel naslikal France Mihelič pred letom 1936. Foto A. P. Florjančič.

Pri ugotavljanju začetka zapisov letnic z arabskimi številkami, si žal ne moremo kaj prida pomagati niti s heraldiko niti s sfragistiko, naukoma o grbih, pečatih in pečatnikih. Prvi nam znani grb z letnico v arabskih številkah iz leta 1465 je na stropu cerkve sv. Jakoba v Celju. V škofjeloški mestni cerkvi sv. Jakoba imamo v enem od rombskih polj zvezdasto obokane ladje ohranjeno letnico 1479. Tudi mestni pečati imajo letnico v napisu šele v drugi polovici 15. stol.²⁰ Pri nas poznamo mali sodni pečat mesta Ljubljane z letnico 1454 in na velikem pečatu mesta Celje letnico 1465 ali na žigu mesta Kočevje letnico 1471.

Zapisi z arabskimi številkami so prihajali v Evropo iz Levanta. Dejansko so to indijske številke, ki so jih v Evropo posredovali Arabci, zato se je zaanje udomačil izraz arabske številke. Ker so cerkve v škofjeloškem gospostvu nekoč spadale pod Oglej, so se tu lahko zelo zgodaj uveljavile nove številke. Še starejši je grafit z izpraskano letnico 1410 na zunanji okenski odprtini pod vhodno lopo cerkve Marijinega oznanjenja v Crngrobu.²⁰ Še za dobro človeško generacijo nazaj, pa bi bili lahko že pri piscu, pravzaprav kamnoseku Mihelove plošče.

Uporaba arabskih števil je na koncu 16. stoletja že splošna in v tem primeru Mihelova plošča ne pomeni novuma.

Diskusija

Pripomniti velja, da datacije, še prav posebej to velja za starejša obdobja, še zdaleč niso enotne, zlasti pa niso preproste. Da je zadrega še večja, so posamezne pisarne ali kamnoseške delavnice uporabljale svoje posebne načine zapisovanja ali vrezovanja črk, nazivov z najrazličnejšimi okrajsavami, kakor tudi zapisovanje števil in datumov. S tem se zlasti ukvarjajo diplomatika, paleografika, epigrafika in epitafika ter druge pomožne zgodovinske vede.

Po letu 1000 so pri nas nastajali napisi na nagrobnikih cerkvenih in plemiških oseb, gradbeni ali posvetilni napisi pa na stavbah. Latinska pisava na njih je podobna srednjeveški rokopisni pisavi. Na splošno velja mnenje, da so šele v 15. in 16. stoletju latinski napisi dobili pod vplivom humanizma bolj monumentalno obliko, pisava pa je

¹⁹ Božo Otorepec, *Srednjeveški pečati in grbi mest in trgov na Slovenskem*, Ljubljana 1988, str. 14

²⁰ Glej: Janez Höfler, *Srednjeveške freske v Sloveniji*, Ljubljana 1996, str. 86.

posnemala antično. To bi lahko zbuvalo pomisleke k naši domnevi, da bi bila lahko Mihelova plošča že iz 14. stoletja, še zlasti, ker se navzdol lomljena vezna prečka črke A že spogleduje z renesančno maniro. Vendar je tudi res, da je starinska pisava s povečanimi začetnicami v vsaki vrsti na Mihelovi plošči še daleč od pisave v renesančni kapitali, ki ima črko A praviloma s krovno prečko (ravna strešica na vrhu črke).

Vse to narekuje še posebno pozornost pri časovni opredelitvi Mihelove plošče. Če smo pri rekonstrukciji vsebine zapisa na njej predvideli letnico 1347 in se pri tem morda približali dejanskemu zapisu, bi to pomenilo enega najzgodnejših epitafskih zapisov z arabskimi številkami in istočasno primer ponovnega uvajanja antične monumentalne pisave pri nas. Znano namreč je, da se začenjajo v 14. stol. v nemških deželah uveljavljati nemški napisi namesto latinskih, kar nekako zavre uporabo novih arabskih števil. To bi nam razložilo tudi retrogradno uporabo rimskih števil na treh kasnejših Filipovih ploščah v Škofji Loki. Pri Mihelovi plošči je napis latinski, kar lahko pomeni njeno relativno visoko starost, čeprav vemo, da so se napisi v latinščini vsaj za klerike še dolgo ohranili. Mogoče se je raba arabskih števil širila v Evropo iz Levanta prav preko škofjeloškega ozemlja intenzivneje kakor drugod. Pripadnost oglejski cerkvi in santoninska ugotovitev o pomembnosti (staro)loške cerkve bi že govorila za to.

Najdba Mihelove plošče nas opogumlja, da je še vedno mogoče kaj odkriti. Zato se je vredno potruditi pri izkopih in pri rušenju starih poslopij, morda tudi škarp, saj so ljudje pripravne oblikovane kamne lahko koristno uporabili pri gradnji. O tem pripovedujejo domačini, saj je veliko graditeljev novih hiš v Stari Loki uporabilo tudi kamenje s pogorišča Bernakove hiše, na katere lokaciji predvidevamo enega od nekdanjih staroloških dvorov ali dvorcev, verjetno celo iz predfreisinškega obdobja.

Pripris

Franci Baraga in Božo Premrl sodita po obliki pisave, da bi bil čas nastanka zapisa na plošči lahko šele 17. ali 18. stoletje. V tem času sicer poznamo v Stari Loki kar nekaj duhovnikov z imenom Michael, vendar le kaplane (cooperatores):²¹

Zakaj bi kaplanom postavljali plošče, saj so, razen že omenjenega Mihela Šombarja, umrlega v Stari Loki in tam verjetno tudi pokopanega leta 1597, praviloma bivali tu le leto ali nekaj več (izjema je bil M. Wetz), nato pa so odšli drugam?

V novem veku so umrlem že zapisovali na spomenike tudi priimek. Na Mihelovi plošči ni priimka, kar je za 17. ali 18. stol. nekoliko nenavadno.

Ne izključujemo predpostavke, da bi bila Mihelova plošča lahko postavljena vikarju Mihaelu leta 1347, bolj verjetno je kasnejšega nastanka. Lahko pripada kaplanu (vikarju?) Mihelu Šombarju, umrlemu leta 1597, mogoče pa tudi komu drugemu, kasnejšemu starološkemu župnikom pomočniku.

Prvo predpostavlanje letnice, zapisane z arabskimi številkami na Mihelovi plošči, datirano v 14. stoletje, se vabljivo kaže kot možno, čeprav zaenkrat dosedanja poznavanja sočasne epigrafike tega ne nakazujejo. Drugo predpostavlanje letnice na konec 16. stol. ali celo kasneje, pa odpira vprašanje odsotnosti priimka, katerega

²¹ Pokorn, Series ... Ibid.

se je takrat praviloma zapisovalo. Za raziskovalce pa pomenita obe hipotezi izziv in priložnost za dodatne primerjave, analize in raziskave. Ne izključujemo niti razmisleka Božidarja Premrla, da bi bil lahko napis na plošči iz 18. stoletja, saj so domači kamnoseki uporabljali stare predloge pri svojem delu.

Zahvale

Najprej se zahvaljujem starološkemu župniku dr. Alojzu Snoju, da mi je omogočil stalno in za delo moteče spremljanje zemeljskih del, kar sicer ni odlika večine gospodov. Plošča bi v nasprotnem primeru končala nekje v zasipu, tako kot toliko drugih.

Zahvaljujem se dr. Matjažu Bizjaku za njegovo kritično usmerjanje pri delu.

Hvala izvedencem Lucijanu Bratušu, Dušanu Komanu, Tomažu Nabergoju, Ilju Popitu in Božidarju Premrlu za njihove nasvete in pomoč.

Posebna zahvala p. Angelu Kralju OFM Cap, za dragoceno strokovno pomoč, transkripcijo in prevod latinskega zapisa na plošči.

Viri

1. Adriano Cappelli, *Lexicon Abbreviaturarum*, Ulrico Hoepli, Milano 1929
2. Jože Kastelic & Janez Šmitek, *Epigrafika*, ES 3, str. 50 – 52, Ljubljana 1989
3. Viktor Novak, *Latinska paleografija*, Naučna knjiga, Beograd 1980
4. Božo Otorepec, *Srednjeveški pečati in grbi mest in trgov na Slovenskem*, Ljubljana 1988
5. Ludwig Reichert, *Deutsche inschriften*, Wiesbaden 1999
6. Jakov Stipišić, *Pomočne povijesne znanosti u teoriji i praksi*, Školska knjiga, Zagreb 1985
7. Janez Toplišek, *Kronologija, Rodoslovje, samozaložba*, str. 237 - 239, Trzin 2004

Zusammenfassung

Der Grabstein vom Vikar Mihael in Stara Loka

Im Jahr 2003 wurde bei der Sanierung des neuen Pfarrhauses in Stara Loka eine Steinplatte gefunden. Nach bisjetzt bekannten Angaben könnte der Grabstein dem Kleriker, Vikar Mihael aus Loka (de Lok) angehören. Es ist urkundlich dokumentiert, dass ihm der Patriarch Bertrand aus Aquilea die Präsentation für die Kapelle oder den Altar Sankt Lorenz (in Carnario) in Stara Loka besiegelt hatte.

Neben dem Zweifel über die Datierung vom Grabstein und neben der Frage über die Person Vikar Mihael wird im Beitrag auch die besondere Position der Pfarrer aus Stara Loka von Mitte des 14. Jahrhunderts bis Mitte des 16. Jahrhunderts behandelt. Im Beitrag wird auch die Bedeutung vom Mihaels Grabstein für die einheimische Epigraphik erwägt.